

Nederland en Japan: het script voor een musical

Iedere plant heeft een naam: een geslachtsnaam, een soortaan- duiding en soms een subspecies of variëteit. Klinkt logisch. Waar komt een naam vandaan? Wie beschrijft planten of hebben dat gedaan? Hoe vindt de registratie of beschrijving plaats? Zijn er spelregels om een geslacht of soort te beschrijven? Kan ik een geslacht of soort naar iemand vernoemen? Vanaf begin dit jaar staan in De Wereldbol plantennamen en hun naamgevers cen- traal.

Tekst en foto: Peter Knippels

Het verhaal van de Nederlanders in Japan leent zich voor een musical met elementen van vreugde en drama. In 1598 komt, op weg naar Nederlands-Indië, van een vloot van vijf schepen, alleen 'De Liefde' in 1598 in Japan aan. Slechts 24 bemanningsleden van dit schip hebben de reis vanuit Nederland overleefd. Dit is het begin van de unieke relatie tussen Nederland en Japan. Nederland wordt het enige land dat officieel handel mag drijven met Japan. De Nederlanders worden eerst gehuisvest op het aangelegde eiland Deshima. Pas jaren later mogen ze zich meer vrij in het land bewegen. Japan blijft voor de rest van de wereld op slot tot 1853. In dat jaar vaart een aantal Amerikaanse oorlogsfregatten de baai bij Edo binnen en gaan op schootsafstand van het paleis van de shogun voor anker. Japan sluit een handelsovereenkomst met de VS en in 1855 met Nederland. Japan is opengebroken en er komt een einde aan de bijzondere positie van Nederland.

ARTSEN EN PLANTEN

Het ontsluiten van de Japanse flora is voor een groot deel toe te schrijven aan vier mannen. De overeenkomst is dat het artsen in dienst van Nederland zijn met botanische interesse. Het zijn geen Nederlanders, maar een Zweed en drie Duitsers. We ontmoeten ze in volgorde van verblijf in Japan. De eerste is de Duitser Engelbert Kaempfer (1651-1716). Na verblijven in Zweden, Rusland en het toenmalige Perzië, treedt hij in dienst van de VOC. Na gewerkt te hebben als arts in de handelspost Bandar Abbas en erna op Java gaat hij naar Deshima

waar hij twee jaar blijft (1691-1692). Kaempfer heeft een brede interesse en bestudeert niet alleen de natuur, maar ook de Japanse cultuur. De bijdragen van Kaempfer aan het ontsluiten van de Japanse flora betreffen onder andere het beschrijven van Camellia soorten en het feit dat hij zaden van Gingko heeft meegenomen uit Japan. Kaempferia galanga en Iris kaempferi zijn naar hem vernoemd. De Zweed Carl Peter Thunberg hebben we al ontmoet in Zuid-Afrika. Hij komt in 1775 vanuit Kaapstad aan in Japan, waar hij voor de VOC gaat werken als arts. Hij blijft hier twee jaar en verzamelt planten. In zijn Flora Japonica uit 1784 beschrijft hij gedetailleerd de flora in Japan. Het geslacht Thunbergia is naar hem vernoemd. De meest bekende in relatie tot de flora van Japan is Philipp Franz Balthasar von Siebold (1796-1866). Von Siebold gaat net als zijn voorgangers naar Deshima om te gaan werken als arts. Niet in dienst van de VOC, maar van de Nederlandse staat die de rol van de VOC heeft overgenomen. Hij vervult de functie van 1823-1829. Op uitnodiging van Japan start Von Siebold een medicijnenopleiding voor Japanse studenten. Von Siebold, geïnteresseerd in de Japanse flora en fauna, gebruikt de studenten voor het verzamelen van dieren en planten. Hij maakt ook gebruik van lokale verzamelaars. Hij verzamelt zo veel mogelijk planten, die hij opplant in een kas waarin het Nederlandse klimaat wordt nagebootst. Het is duidelijk dat de planten bestemd zijn voor versturen naar Nederland. Tijdens zijn verblijf worden herbariumplanten naar Nederland gestuurd. Daarnaast lukt het Von Siebold om gekiemde theezaden naar Nederlands-Indië te smokkelen, wat de basis is voor de theecultuur in dit land. Von Siebold woont samen met de Japanse Kusumoto Taki,

Von Siebold in de Japanse tuin van de Hortus Botanicus Leiden

wat verboden is. Verdacht van verraad vanwege het bezit van een kaart van Japan en Korea wordt hij in 1829 het land uitgezet. Hij gaat later terug naar Japan, van 1859-1863. Von Siebold schrijft verschillende boeken over Japan, van gewoonten en gebruiken in Japan, tot flora en fauna in dit land. Samen met Joseph Gerard Zuccarini schrijft hij zijn Flora Japonica, waarvan de eerste versie in 1835 verschijnt. Von Siebold is het meest bekend door de door hem verzamelde azalea's, hosta's en hortensia's. Heinrich Bürger (1804-1858) is eerst de assistent en later de opvolger van Von Siebold als arts en als plantkundige. Net als Von Siebold verzamelt hij veel planten en dieren. Bürger stuurt verschillende zendingen herbariummateriaal naar Von Siebold die dan in Leiden woont en werkt.